

УДК 371.132

О.О. МИШАК,

асистент кафедри англійської філології

Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО АГРАРНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Розглянуто питання педагогічної діяльності викладача вищого аграрного навчального закладу в умовах гуманізації освіти. Визначено сукупність якостей, необхідних викладачам для реалізації гуманістично орієнтованої діяльності в підготовці фахівців. Зроблено спробу здійснити аналіз причин, що перешкоджають викладачам використовувати педагогічно доцільні гуманістичні принципи у правильному підборі змісту, технологій, форм і методів навчання.

Ключові слова: гуманізація освіти, оцінювання діяльності викладача, гуманістичні цінності, професійні знання, професійні вміння.

Актуальність. Характерною особливістю сучасних освітніх програм стає їх спрямованість на гуманізацію професійної підготовки, метою якої є подвійний процес: загальнопрофесійний розвиток і професійне самовиховання індивідуально-особистісних якостей. Говорячи про гуманізацію освіти, педагоги зосереджуються здебільшого на створенні умов для розвитку особистості студента і забувають про іншого рівноправного суб'єкта навчального процесу – викладача і його розвиток як фахівця й особистості.

У той же час гуманізацію, на думку І.А. Зязюна, «неможливо звести до якихось конкретних технологій чи методів – це цілісна орієнтація, в основі якої перебудова особистісних установок педагога» [3, с. 9–11].

Про актуальність підготовки викладачів, здатних здійснювати навчання майбутніх фахівців на гуманістичних засадах, свідчать численні публікації останніх років.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аспекти формування особистості педагога, технологічні питання удосконалення підготовки фахівців у вищих аграрних навчальних закладах висвітлено у дослідженнях І. Блозви, І. Буцика, Д. Гелярської, О. Дьоміна, В. Ільїна, Н. Журавської, Т. Іщенко, П. Лузана, В. Манька, А. Суценка. Розвиток педагога як особистості і професіонала стало предметом дослідження Е. Зеєра, К. Левітана, І. Лушнікова.

Мета статті полягає у дослідженні педагогічної діяльності викладача вищої школи в контексті гуманізації освіти.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що ефективність гуманізації вищої освіти визначається сформованістю викладача як особистості. Ми приєднуємося до думки А. Суценка про необхідність приділення особливої уваги особистості викладача, сприяння процесу самореалізації його гуманістичного потенціалу у педагогічній діяльності, об'єктивації гуманістичних резервів як елементів мотиваційної сфери та структури особистості [5, с. 38].

Сучасні вимоги до особистості педагога полягають у тому, що: «Педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах» [1, с. 412].

Відповідно до теоретичного дослідження нами визначено сукупність якостей, необхідних викладачам для реалізації гуманістично орієнтованої діяльності в підготовці фахівців.

Професійні знання: методологічні – включають змістовні поняття про гуманізм, гуманність, гуманітаризацію освіти; соціально-гуманітарну та професійну підготовку; основні напрями гуманістичної спрямованості, а також загальні принципи психолого-педагогічних явищ; теоретичні – визначення гуманістичної спрямованості дисциплін соціально-гуманітарного та спеціального циклів; особистісно-орієнтована дидактика; процеси гуманізації та гуманітаризації в професійній освіті, цілі та завдання гуманістичної освіти; принципи, форми і методи гуманістичного навчання; методичні – особливості соціально-гуманітарної та професійної підготовки в аграрному ВНЗ; технологічні – засоби і прийоми гуманізації освіти.

Професійні вміння: гностичні – вміння створити психологічний клімат довіри, форми спілкування в процесі навчання з урахуванням індивідуальних особливостей особистості; вміння коректно формулювати і аргументувати, відстоюючи свою думку; уникати авторитаризму і зверхності; інформаційні – прагнення і здатність адаптувати навчальну інформацію відповідно до індивідуальних потреб і можливостей студентів, бути орієнтованим на їхні інтереси і потреби; організаційні – вміння організувати навчально-виховну та позанавчальну роботу з кожним студентом, активізувати його здібності; комунікативні – вміння викликати довіру, створювати ситуацію успіху, співчуття і спільності в розв'язанні поставлених завдань; враховувати індивідуальні особливості, вміння бути емпатійним; технологічні – вміння залучити студента до розв'язання поставлених на занятті завдань, використовуючи принципи гуманізму, емоційно-позитивну атмосферу в процесі навчання; прикладні – вміння враховувати і контролювати прояви своїх індивідуальних особливостей в ситуації взаємодії [4, с. 60].

Вважаємо, що результативність процесу гуманізації освіти у вищій школі зумовлюється особливостями педагогічної діяльності викладача, яка виявляється не тільки у правильному підборі змісту, технологій, форм і методів навчання, а й у систематичній цілеспрямованій роботі над собою, у розвитку та вдосконаленні моральних якостей власної особистості.

Сьогодні підходити до навчального процесу у вищій школі так, як це було раніше, не раціонально. Безапеляційна влада авторитарної педагогіки надто розділяє викладача і студента. Вона затьмарює рівноправність двох сторін (викладач — студент), гнітить, не дає можливості молодим людям всебічно проявити себе. Необхідно віддавати перевагу демократичній педагогіці, співпраці, яка ставить перед собою мету рівноправних відносин між студентами і викладачами, руйнує бар'єр між тим, хто навчає, і тим, кого навчають. Це педагогіка взаємної довіри і поваги, співдружності і творчості.

На жаль, на сучасному етапі дотримання викладачами педагогічно доцільних гуманістичних принципів у правильному доборі змісту, технологій, форм і методів навчання майже не реалізується. Переважна більшість викладачів схиляється до використання традиційних форм навчання, керуючись при цьому різними причинами.

Вважаємо, що однією з домінантних причин неактивної участі викладача у вирішенні завдань гуманізації освіти є питання оцінювання педагогічної діяльності викладачів університетів України. Вивчивши досвід означеної роботи в Національному університеті біоресурсів та природокористування України, ми дійшли висновку, що серед можливого спектра джерел оцінювання викладача аграрного університету використовується лише один – самооцінка. Розглянемо цей аспект докладніше.

Рейтинг сучасного викладача вищих аграрних навчальних закладів визначається за результатами його навчальної, навчально-методичної, наукової, виховної діяльності та впровадження наукових досягнень у виробництво. Викладач, маючи детальну методику щодо оцінювання його навчально-науково-методичних здобутків за рік, самостійно визначає свій рейтинг. На результати його навчальної роботи суттєво впливає кількість виконаних навчальних годин; в оцінюванні результатів методичної роботи домінує кількість опублікованих методичних рекомендацій та їх обсяг (в друкованих аркушах); наукові здобутки, переважно, визначаються кількістю доповідей на науково-методичних конференціях, статей, монографій. При підбитті підсумків виховної роботи враховується кількість проведених виховних заходів – бесід зі студентами, екскурсій, вечорів, конкурсів тощо.

Таким чином, в рейтинговому оцінюванні педагогічної діяльності викладача аграрного ВНЗ акценти зроблені на кількісних показниках його роботи, а якісні показники педаго-

гічної діяльності лишаються поза увагою. Мова йде про лекційну майстерність викладача, його вміння реалізовувати сучасні дидактичні технології, педагогічну техніку, вагомість наукових здобутків (розроблені наукові технології, методики, системи, а не кількість надрукованих наукових статей) та ін. [2, с. 57].

У зв'язку з цим, вважаємо, для вирішення цієї проблеми доцільним звернутися до досвіду системи вищої освіти США, де домінують підходи, згідно з якими якість роботи викладача є визначальним критерієм оцінювання його діяльності. Оцінювання проводиться на основі комплексного вивчення діяльності викладача, де джерелами його оцінки є: систематичний формальний рейтинг у студентів; неформальний рейтинг у студентів; оцінка керівника; рейтинг серед колег; оцінювання комітету викладачів; зміст конспектів курсу, що викладається; участь викладача в робочих семінарах; залишкові знання студентів; результати іспитів; популярність елективних курсів (кількість студентів, що їх відвідує); самооцінка (підсумкова доповідь викладача).

Варто відзначити, що оцінювання педагогічної діяльності викладачів університетів США є різнобічним, у ньому задіяні колеги, адміністрація, студенти, громадськість. Слід сказати, що домінуючими показниками при оцінюванні педагогічної майстерності викладача є думки студентів та результати його навчальної роботи. Зокрема після оволодіння курсом студентам пропонується оцінити його важливість, корисність, логічність змісту тощо. Крім того, респонденти оцінюють педагогічну техніку викладача, особистісні якості, ставлення до студентів, визначають сильні і слабкі його сторони.

Слід наголосити на тому, що результати оцінювання викладачів студентами доступні широкому загалу. Для того, щоб не помилитися у правильності свого вибору, студенти знайомляться зі змістом і послідовністю курсу та результатами анкетування викладача своїми попередниками (переважно курс викладають декілька викладачів). У свою чергу, і для викладачів корисною є інформація про ставлення студентів до пропонованого курсу та до нього як до педагога. Вважаємо, що висвітлений досвід організації оцінювання педагогічної діяльності викладачів університетів США може стати цінним джерелом ідей для формування особистості викладача вищої школи, здатного здійснювати навчання студентів на гуманістичних засадах.

Важливою причиною гальмування процесу формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього фахівця вважаємо однобоке розуміння освітньої діяльності викладачами ВНЗ. На відміну від викладачів вищих навчальних закладів педагогічного профілю, які мають професійну вищу педагогічну освіту, збагачену особистим досвідом викладання в школі і досвідом педагогічних досліджень в аспірантурі педагогічного ВНЗ, викладачі багатьох ВНЗ іншого профілю (технічних, економічних, медичних, сільськогосподарських тощо) не мають професійної психолого-педагогічної підготовки, а є фахівцями з різних предметних галузей, не орієнтованих на освітню діяльність.

Специфікою вищої аграрної освіти є те, що викладачі ВНЗ в більшості своїй мають фахову сільськогосподарську освіту, ставлячись до педагогічної діяльності як до виробничої сфери. В організації навчально-виховного процесу у зв'язку з таким розумінням освітньої діяльності виникають певні труднощі. У практиці навчання недостатньо реалізується аксіологічний потенціал дисциплін загальнокультурної і професійної підготовки суспільствознавства. Більшість викладачів своїм основним завданням вбачає забезпечення засвоєння студентами інженерно-технічних спеціальностей необхідних знань, умінь і навичок, а формування гуманістичних цінностей вважає прерогативою сім'ї, церкви, громадських організацій та відповідних посадових осіб у ВНЗ (кураторів академічних груп, заступників деканів з виховної роботи, студентського активу тощо).

Висновки. Особливої значущості набуває проблема розвитку особистості викладача вищої школи, здатного здійснювати навчання студентів в умовах гуманізації освіти. На жаль, належна робота в цьому напрямі в навчальних закладах не має чіткої цілеспрямованості і послідовності, а то й зовсім відсутня. Традиційна система навчання, що відрізняється стійкістю і консерватизмом, не сприяє формуванню особистості викладача вищої школи, здатного здійснювати навчання майбутніх фахівців на гуманістичних засадах.

Актуальними перспективами подальших досліджень є вивчення форм і методів підготовки викладача і його розвиток як фахівця й особистості.

Список використаних джерел

1. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 576 с.
2. Вощевська О.В. Професійна підготовка інженерів-аграрників в системі вищої освіти США: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вощевська Ольга Володимирівна. – Тернопіль, 2008. – 125 с.
3. Зязюн І.А. Сучасна освіта в контексті гуманістичної філософії / І.А. Зязюн // Діалог культур: Україна у новому контексті: філософія освіти. – Львів: Світ, 1999. – С. 5–12.
4. Нерух Н.Б. Формування гуманістичної спрямованості майбутніх агрономів в процесі вивчення соціогуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Нерух Наталія Василівна. – К., 2009. – 298 с.
5. Сущенко А.В. Теоретико-методичні основи гуманізації педагогічної діяльності вчителя в основній школі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А.В. Сущенко. – Харків, 2004. – 44 с.

References

1. Volkova, N.P. (2002). *Pedahohika: Posibnyk dlia studentiv vyschych navchal'nykh zakladiv* [Pedagogy: A Handbook for university students]. Kyiv. Publishing House Academy. 576 p. (In Ukrainian).
2. Voschevs'ka, O.V. (2008). *Profesijna pidhotovka inzheneriv-ahrarynykiv v systemi vyschoi osvity SSHA: dys. kand. ped. nauk: 13.00.04* [Training agrarian engineers in higher education in the United States: Thesis. candidate. ped. Sciences: 13.00.04]. Ternopil'. 125 p. (In Ukrainian).
3. Ziazun, I. A. (1999). *Suchasna osvita v konteksti humanistychnoi filosofii* [Modern Education in the context of humanistic philosophy]. *Dialoh kul'tur: Ukraina u novomu konteksti: filosofiia osvity* [Dialogue of Cultures: Ukraine in a new context: the philosophy of education]. Lviv: World Publ, pp. 5-12. (In Ukrainian).
4. Nerukh, N.B. (2009). *Formuvannia humanistychnoi spriamovanosti majbutnikh ahronomiv v protsesi vyvchennia sotsiohumanitarnykh dystsyplin: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04* [Formation of humanistic orientation of future agronomists in the study of humanities disciplines Thesis candidate. ped. sciences: 13.00.04]. Kyiv. 298 p. (In Ukrainian).
5. Suschenko, A.V. (2004). *Teoretyko-metodychni osnovy humanizatsii pedahohichnoi diial'nosti vchytelia v osnovnij shkoli: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra. ped. nauk: 13.00.04* 'Teoriia i metodyka profesijnoi osvity' [Theoretical and methodological foundations of educational humanization of the teacher in the elementary school: Thesis. Thesis for obtaining sciences. Dr. degree. ped. sciences: 13.00.04 Theory and Methods of Professional Education]. Kharkiv. 44 p. (In Ukrainian).

Рассмотрены вопросы педагогической деятельности преподавателя высшего аграрного учебного заведения в условиях гуманизации образования. Определена совокупность качеств, необходимых преподавателям для реализации гуманистически ориентированной деятельности в подготовке специалистов. Сделана попытка осуществить анализ причин, препятствующих преподавателям использовать педагогически целесообразные гуманистические принципы в правильном подборе содержания, технологий, форм и методов обучения.

Ключевые слова: гуманизация образования, оценка деятельности преподавателя, профессиональные знания, профессиональные умения.

The article deals with the issue of educational activities of university lecturers in the terms of humanization of education. The set of skills necessary for teachers to implement humanistic-oriented activities in training has been defined. The attempt to analyze the reasons that prevent teachers from using pedagogically humanistic principles of proper selection of content, technologies, forms and methods of training has been made.

Key words: humanization of education, evaluation of teacher activities, humanistic values, professional knowledge, professional skills.

Одержано 21.10.2015.